

ენათმეცნიერება Linguistic

ბერძნულ-ქართული უძველესი ენობრივ-კულტურული ურთიერთობის რამდენიმე ასპექტისათვის

(აია-კოლხეთი, კუტაია/ქუთაისი და დიდი დედის კულტი ქართულ
და მედიტერანულ სამყაროში)

ნარგიზ ახვლედიანი

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ნიკო ბერძენიშვილის ინსტიტუტი
E-mail: nargiz.akhvediani@bsu.edu.ge

ლელა ჩოთალიშვილი

ივ.ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
E-mail: lela.chotalishvili@tsu.ge

ნინო ჯორბენაძე

ივ.ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
არნ. ჩიქობავას სახ. ენათმეცნიერების ინსტიტუტი.
E-mail: ninoaka55@yahoo.com

იამზე გაგუა

ივ.ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
E-mail: iamze.gagua@tsu.ge
<https://doi.org/10.52340/lac.2024.32.03>

SJIF 2024: 8.268

ბერძნულ-ქართული უძველესი ენობრივ-კულტურული ურთიერთობის რამდენიმე ასპექტისათვის (აია-კოლხეთი, კუტაია/ქუთაისი და დიდი დედის კულტი ქართულ და მედიტერანულ სამყაროში).

საყოველთაოდ ცნობილია თუ რა დიდი მეცნიერული მნიშვნელობა გააჩნია ბერძენ მწერალთა ცნობებს საქართველოს უძველესი ისტორიის შესწავლისათვის. მათ შემოგვინახეს არაერთი პირველხარისხიანი, ზოგჯერ კი, უნიკალური ინფორმაცია ჩვენი ქვეყნის წარსულის შესახებ. წერილობითი წყაროების შესწავლის საფუძველზე რამდენადმე თანმიმდევრულად იხაზება კოლხეთის ტერიტორიაზე ადრეკლასობრივი საზოგადოების ჩამოყალიბების, საქალაქო ცხოვრების განვითარებისა და ანტიკურ სამყაროსთან, თუ სხვა შორეულ ქვეყნებთან კოლხეთის სამეფოს პოლიტიკურ-ეკონომიკური ურთიერთობის ამსახველი ისტორიის სურათები. მედიტერანულ სამყაროში ფართოდ იყო გავრცელებული ნაყოფიერებისა და სიცოცხლის

მფარველი ქალღმერთის, „ღმერთების დედის“, „დიდი დედის“ თაყვანისცემის კულტი (შდრ.: ისიდა// იზიდა - ეგ ვიპტეში, ინანა - შუამდინარეთში, კიბელე - მცირე აზიაში). ისტორიულ-კულტურული მონაცემების საფუძველზე მიიხსნება, რომ ძველ ქართულ სამყაროშიც (და ზოგადად, კავკასიაში) უსათუოდ არსებობდა ქალღვთაების კულტი, რომელსაც პირდაპირი მიმართება სწორედ სხვა კულტურებში დადასტურებულ დიდი დედის კულტის ღვთაებასთან აქვს. ნაშრომში განვიხილავთ ორ სინონიმურ ტოპონიმს: „აია“-სა და „კოლხეთს“, რომლებიც ორ განსხვავებულ არქეოლოგიურ დონეს უნდა ასახავდეს, რომელთაგანაც „აია“ ქრონოლოგიურად უფრო ძველია, კოლხეთი - გვიანდელი. აქვე აღსანიშნავია ისიც, რომ არგონავტების თქმულებასთან დაკავშირებული უძველესი ტოპონიმები და სახელწოდებები ქართველურ ენობრივ სამყაროსთან კონტაქტებზე მიგვითითებს. საკვანძო სიტყვები: აია, კოლხეთი, დიდი დედა, ეტიმოლოგია.

საკვანძო სიტყვები: ბერძნულ-ქართული ურთიერთობა, ენობრივ-კულტურული ურთიერთობა

გეოგრაფიული არეალის სახელწოდება „აია“ (**Aiá**) არგონავტების თქმულების უკვე უძველეს ვარიანტებში ფიგურირებს.

ჰომეროსი არ იცნობს სახელწოდებას **კოლხიდა**. იგი ლაპარაკობს მხოლოდ აიეტის სამფლობელოზე, რომელსაც **Aiá** უნდა რქმეოდა.

ლეგენდარული აია გარკვეული პერიოდიდან უკვე **კოლხეთის (Κολχίς)** სინონიმს წარმოადგენს (აია კოლხეთთან პირველად ჰეროდოტემ გააიგივა). საყურადღებოა, რომ ბერძნულ წყაროებში კოლხეთის პირველმოხსენიება ზუსტად ემთხვევა კოლხეთის სახელმწიფოს მოხსენიებას სახელწოდებით **კულხა//კოლხა (Qulcha//Qolcha)** ძვ.წ. VIII ს-ის ურარტულ წარწერებში. ორი სინონიმური ტოპონიმი (აია და **კოლხეთი**), მკვლევართა ვარაუდით, ორ განსხვავებულ არქეოლოგიურ დონეს უნდა ასახავდეს, რომელთაგანაც აია ქრონოლოგიურად უფრო ძველია, **კოლხეთი** კი - უფრო გვიანდელი.

სავარაუდოდ, არგონავტების აიაში ლაშქრობის ამბავი ბერძნულ მითო-პოეტურ ტრადიციაში ჩამოყალიბდა მაშინ, როდესაც სახელი **კოლხიდა** ჯერ კიდევ არ არსებობდა და ამ მხარეს აია ერქვა. ზოგადად, სახელწოდებებს **კოლხიდა**, **კოლხეთი** ქართული წყაროები არც იცნობს. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ არგონავტების თქმულებასთან დაკავშირებული სხვა უძველესი ტოპონიმები და სახელწოდებები ქართველურ ენობრივ სამყაროსთან გვიჩვენებს მიმართებას, რაც უნდა ეხმიანებოდეს რეალურად განხორციელებული კონკრეტული მიკენური ექსპედიციის შედეგებს; იმ კონტაქტებს, რომლებიც მიკენურ სამყაროს უნდა ჰქონოდა აღმოსავლეთ შავიზღვისპირეთის ქართველურ სამყაროსთან; და იმ რეალობებს, რომლებიც დაკავშირებული უნდა ყოფილიყო არგონავტების ლაშქრობის სავარაუდო მიზანთან.

Αἶα, სავარაუდოდ, სახელწოდება **Κύτεια**-ს შემადგენელ მეორე კომპონენტს უნდა წარმოადგენდეს. ანტიკურ წყაროთა ნაწილი **Κύτεια**-ს აიას ქალაქად მიიჩნევს, ნაწილი კი ორივეს **კოლხეთის** ქალაქად მოიხსენიებს.

თავად სახელწოდება **Κύτεια** წყაროებში რამდენიმე ვარიანტით გვხვდება: **Κύτα**, **Κύτη**, **Κυταίς**, **Κυταίς**, **Κύτης** და სხვა; და იგი კავშირში უნდა იყოს **ქუთაის**-თან, რომელიც სამსავე ქართველურ ენაში კანონზომიერი შესატყვისობებით დასტურდება: ქართ. **ქუთაისი**, მეგრ. **ქუთეში**, სვან. **ქუთაში**; რაც საფუძველს გვაძლევს, ვივარაუდოთ, რომ ეს დასახლება ან რეზიდენცია საერთოქართველურის ცირკულირების ხანაში უკვე არსებობდა.

*ქურთ-/*ქუთ- ფუძე საერთოქართველურ დონეზე აღადგინა ჰ. ფენრიხმა: ქართ. **ქურდ-/*ქუთ**, მაგ. **ქუთ-ნ-ა/გა-მო-ქუთ-ნ-ა**, **ქურდ-ი**; მეგრ. **ქვირთ-ი ქურდი**; სვან. **ქვით-**, **ქვთ- ქურდი**. მეცნიერთა ვარაუდით, ფუძე უნდა ასახავდეს წინაბერძნულ **κυτ-** და ქართველურ ***ქუთ-** ფუძეებს. წინაბერძნული **κυτ-** ფუძის მნიშვნელობა უნდა იყოს **ცარიელი სათავსო**.

მ. ჩუხუას აზრით კი, ძირში მომხდარია შემდეგი სახის **ფონეტიკურ/სემანტიკური** გადასვლები:

ფონეტიკური: ს. ქართველურ-***ქართ-(ა)** - ზან. **ქურთა /ქუთა**

სემანტიკური: **ღობე>შემოღობვა>შემოღობილი,შემოსაზღვრული ადგილი>ქალაქი** (საზოგადო სახელი)>**კონკრეტული ქალაქის სახელწოდება**

ჩვენი აზრით, სავსებით შესაძლებელია ზემოდასახელებული ჰიპოთეზებისა და, შესაბამისად, სემანტიკური მნიშვნელობების გაერთიანება და ამოსავლად საერთო შინაარსის გამოყოფა შემდეგი სემანტიკური გადასვლებით: **ღობე > შემოღობვა > შემოღობილი > ნებისმიერი მოცულობის შემოსაზღვრული ადგილი** (კოვზი / ბუტკო / ჩენჩო / ფიჭა / ბუდე / ყუთი/გემი) > **ქალაქი** (საზოგადო სახელი) > **კონკრეტული ქალაქის სახელწოდება**.

Αἶα-ს ეტიმოლოგიასთან დაკავშირებით აზრთა სხვადასხვაობაა, იგი საერთოქართველურ დონეზე არ არის აღდგენილი, თუმცა **აია** გვხვდება ქართველურ ენებში შემონახულ რელიგიურ დღესასწაულებთან დაკავშირებულ ზოგიერთ კომპოზიტში: მეგრ. **აია-ჟაშხა** - *სადიდმარხვო კვირადღის სახელი, რიგით მეხუთესი*; სვან. **აია-მიჟლადელ** - *ბზობის წინა კვირადღის დღესასწაული*.

ჩვენი აზრით, ასევე ძალიან საინტერესოა მიმართებები **აია** ძირსა და **იავ-ნანა** ფორმაში დადასტურებულ იდენტური შემადგენლობის კომპონენტს (**იავ**) შორისაც. რაც უაღრესად მნიშვნელოვანია, **იავ-ნანა** ფორმა, თავის მხრივ, საქართველოსა და მედიტარიანულ სამყაროში ფართოდ გავრცელებული **ნაყოფიერებისა და სიცოცხლის მფარველი ქალღმერთის, ღმერთების დედის, დიდი დედის** - ქართველურ სამყაროში **ნანას** სახელით ცნობილი - კულტის სახელწოდებასთანაა კავშირში.

როგორც ცნობილია, მთელს მედიტერანულ სამყაროში უპირატესობა ქალურ საწყისს ენიჭებოდა; ფართოდ იყო გავრცელებული ნაყოფიერებისა და სიცოცხლის მფარველი ქალღმერთის, "ღმერთების დედის", "დიდი დედის" თაყვანისცემის კულტი. ასეთები იყვნენ, მაგალითად: ისიდა/იზიდა - ეგვიპტეში, ინანა - შუამდინარეთში, კიბელე - მცირე აზიაში...

შუმერულ სამყაროში დედა-ღვთაების გამოხატვის სხვადასხვა ფორმა გვხვდება. ეს არის, როგორც ქალი ბავშვით ხელში, რომელსაც რამდენიმე სახელი ერქვა: **დამგალუნა, ნინხურსაგი, ნინმახი, ნინტუ...** შუმერული ქალღმერთებია აგრეთვე **ვაუ** და **გატუმდუგი**, რომელთა ეპითეტებია: „დედა“, „ყველა ქალაქის დედა“. დედა-ღვთაების აქადური ვარიანტია **ბელეტილი, მამი** (მშობიარეთა შემწე), **არურუ** (ადამიანთა შემქმნელი დედა).

მინოსურ-მიკენურ რელიგიურ წარმოდგენებში „დიდი დედა“ არის არა მარტო ყველა ღმერთის და ადამიანის დედაა (Hom. Hymn. 14), არამედ ცხოველებისა და - ზოგადად, ყველა ცოცხალი არსების.

დედა ქალბატონი ბერძნებთან ინდივიდუალიზირებული და დანაწევრებულია - წარმოდგენილია, როგორც **ჰერა, არტემისი/არტემიდა, აფროდიტე, დემეტრე, ათენა**. თუმცა, მიუხედავად ამისა, „დიდი დედის“ კულტი ბერძნული მითოლოგიის გენეალოგიურ სქემაში არ ჯდება, იგი წინაბერძნული წარმოშობის უნდა იყოს, რასაც არქეოლოგიური მონაპოვარიც ადასტურებს: მინოსურ საკულტო სცენებში ხშირად არის წარმოდგენილი ტახტზე მჯდომი „ქალღმერთი“, როგორც პატივისცემის ობიექტი.¹ ქალღმერთის გამოხატვის ფორმები არ არის ერთგვაროვანი: აღმოჩენილია გამოსახულებები თუ კერპები, რომლებიც თავის სამკაულად ატარებენ ყაყაჩოს ან ორმაგ ცულს, როგორც რქების სიმბოლოს; ბეჭდებზე შემორჩენილია ქალის გამოსახულება შუბით ან ხმლით ხელში; საყურადღებოა მიკენში ნაპოვნი „ფარის ღვთაება“, რომელიც გამოსახულია როგორც დიდი ფარი, რომლის უკან ამოზრდილია ფეხები, ხელები და თავი.

დიდი დედის კულტი არც ძველი ქართული სამყაროსთვის არის „უცხო“. ისტორიულ-კულტურული მონაცემების საფუძველზე მიიჩნევა, რომ აქ (და ზოგადად, კავკასიაში) უსათუოდ არსებობდა ქალღვთაების კულტი, რომელსაც პირდაპირი მიმართება სწორედ სხვა კულტურებში დადასტურებულ დიდი დედის კულტის ღვთაებასთან აქვს.

ქართული ნანას კულტი ჯერ კიდევ ენეოლოთის ხანაში ივარაუდება. სწორედ ამ პერიოდში წარმოდგენილ კავკასიურ ადრე სამიწათმოქმედო კულტურად უკავშირდება ქალის მცირე ზომის ქანდაკებები, რომლებიც ნაყოფიერებისა და სიცოცხლის მფარველი

¹Vermeule E. T., Götterkult, Archaeologia Homerica vol. 3, ch. V, Göttingen 1974, 16-18, მაგ. ოქროს რგოლი მიკენიდან, Nilsson M. P., The Minoan-Mycenaean Religion and its survival in Greek Religion, Lund 1950 (MMR), Abb. 85, ვერცხლის რგოლი მიკენიდან, MMR 181; Marinatos S., Hirmer M., Kreta, Thera und das mykenische Hellas, München 1973, T.115.

ღვთაების იკონოგრაფიადაა მიჩნეული. საკულტო და მითოლოგიურ მონაცემებზე დაყრდნობით, **ნანა** გაზაფხულზე აღორძინებული ბუნების, სიცოცხლის, შვილიერების, სინათლისა და ნაყოფიერების ქალღვთაებაა და ის სიყვარულის მფარველადაც ითვლება.

არ არის გამორიცხული ქალღვთაება **ნანა** ძირის კავშირი იდენტური გაფორმების მქონე ფუძეებთან (მთელი კავკასიის მასშტაბით რომ დასტურდება), და რომელთა მნიშვნელობაც ვარირებს („დედა“, „ბავშვი“, „ბებია“, „დიდედა“, „დედულეთი“...) მაგრამ საერთო, დამაკავშირებელი ძირი უცვლელია - ეს არის ქალური საწყისი.

ფრიად საყურადღებოა ის ფაქტი, რომ კუნძულ სამოსზე აღმოჩენილი ბრინჯაოს ნივთების ერთი რიგი (ცხენზე მჯდომი ბავშვიანი ქალ-ღვთაების ქანდაკება, ზანზალაკები, აბზინდები და სხვა...), რომელთა კავკასიურობის თეორია ფაქტობრივად დადასტურებულად ითვლებოდა, ახლა უკვე კონკრეტულად კოლხურ გარემოს დაუკავშირეს (თ. მიქელაძე).

რაც შეეხება „**იავნანას**“ - ეს ძველი ქართული ხალხური ლექს-სიმღერაა, წარმოშობით - წარმართული საკულტო რიტუალის უძველესი საგალობელი. „**ნანინას**“ ციკლის სიმღერების მსგავსად „**იავნანაც**“ მზისა და ნაყოფიერების ქალღმერთ ნანას სახელთან არის დაკავშირებული.

როგორც ვ. ბარდაველიძე აღნიშნავს, მნიშვნელოვანი ცნობები **ნანას** შესახებ მოცემულია ქართულ ზღაპრებსა და ლეგენდებში, მისი კულტი კი ვლინდება ჩვენში „ბატონების“ სახელით ცნობილი ინფექციური ავადმყოფობებით (წითელა, ყვავილი...) დაავადებულთა მოვლა-მკურნალობის რიტუალში. ამ ცნობილი ქართული სიმღერების რეფრენს: „**იავ ნანა, ვარდოვ ნანა, იავ ნანინაო**“ მეცნიერი ქალღვთაება **ნანას კულტს** უკავშირებს. ბატონების „გასტუმრების“ რიტუალში დიდი დედა ნანას ასტრალური ბუნება, მისი მზესთან კავშირი ავადმყოფის გარშემო წრიული მოძრაობით დასტურდება (იგივე ვითარება გვაქვს ფერხულის ცეკვისასაც); გამოდის, „**იავნანამ**“ დაკარგა თავისი პირვანდელი ხასიათი და დანიშნულება, დღეს ის ხომ ძილისპირულია; თუმცა მანამდე, რაღაც პერიოდში, მას ბატონების დაავადებების დროს უმღეროდნენ ბავშვებს. სავარაუდოდ, უკვე ამ პერიოდიდან ფიგურირებს სიმღერაში „**ია**“ (ყვავილის მნიშვნელობით) და „**ვარდი**“ - ხსენებული დაავადებებისთვის დამახასიათებელ მუწუკებთან ასოციაციური კავშირით და ბატონების გულის მოსაგებად, ამ გამონაყარის ყვავილებთან შედარებით.

მეტიც, როგორც ზემოთ უკვე აღვნიშნეთ, ეს სიმღერა ადრე ასე შეზღუდული გამოყენებისა არ იყო და მას უფრო ფართო, ოდისა და ზოგადი საგალობლის სახე უნდა ჰქონოდა... აქედან გამომდინარე, თავდაპირველად აქ „**ია**“ ძირი, სავარაუდოდ, არც აღნიშნავდა ყვავილს... „**ვარდი**“ ფორმა ტექსტში, შესაძლოა, „**ია**“ (***აია**) ძირის ყვავილის სახელად გადააზრიანების შემდგომ და მასთან, უკვე როგორც მცენარის სახელწოდებასთან ასოციაციით, მოგვიანებით გაჩნდა...

აი, ამ შემთხვევაში კი უკვე შესაძლებელია „იავ-ნანა“-ს „იავ“ კომპონენტის „აია“ ძირთან დაკავშირება, რასაც შემდგომი ღრმა ინტერდისციპლინარული კვლევა-ძიება სჭირდება.

ლიტერატურა:

1. Vermeule E. T., Götterkult, *Archaeologia Homerica* vol. 3, ch. V, Göttingen 1974, 16-18;
2. Marinatos S., Hirmer M., *Kreta, Thera und das mykenische Hellas*, München 1973, T.115;
3. Beekes R.S.P., 2003, *Pre-Greek, A Language Reconstructed* (second version), file:///C:/Users/admin/Downloads/pre-greek.pdf.
4. Beekes R.S.P., 2010, *Etymological Dictionary of Greek*, Brill . Leiden . Boston.
5. Brown R., 1985, *Evidence For Pre-Greek Speech on Crete from Greek Alphabetic Sources*, Amsterdam.
6. Chotalishvili L., 2014, “On Cretan-South Caucasian Toponymic Parallels”, *PHASIS, Greek and Roman Studies* 17, 64-72.
7. Dräger, P., 1993, *Argo Pasimelousa. Der Argonautenmythos in der griechischen und römischen Literatur, Teil I, Theos Aitios*, Stuttgart.
8. Fähnrich H., 2007, *Kartwelisches Etymologisches Wörterbuch*, Brill. Leiden. Boston.
9. Fähnrich H., 2005, *Beiträge zur Kartwelologie*, Jena, FSU.
10. Frisk H., 1960, *Griechische etymologisches Wörterbuch I*, Heidelberg, Winter.
11. Furnée, E.J., 1972, *Die wichtigsten konsonantischen Erscheinungen des Vorgriechischen*, The Hague: Mouton.
12. Furnée E.J., 1979, *Vorgriechisch-Kartvelisches. Studien zum ostmediterranen Substrat nebst einem Versuch zu einer neuen pelasgischen Theorie*, Leuven: Peeters.
13. Furnée E.J., 1986, *Paläokartvelisch-Pelasgische Einflüsse in den indogermanischen Sprache, Nachgewiesen Anhand der spätindogermanisch-griechischen Reflexe urkartvelischer Sibilanten und Affrikaten*, Leiden: The Hakuchi Press.
14. Gamkrelidze Th., 1983, *Sonantensystem und Ablaut in der Kartwelsprachen*, Tübingen: Günter Narr-verlag.
15. Hiller S., 1991, “The Mycenaeans and the Black Sea”, *Thalassa: L’Egée préhistorique et la mer*: 207-16.
16. Lesky A., 1948, *Aia*, *Wiener Studien* 63, 22-68.

17. Гамкრелидзе Т. и Иванов В., 1984, Индоевропейский язык и индоевропейцы, I, II. Тбилиси.
18. Гордезიანი Р., 2000, „Αἶα в древнейших греческих источниках“, Λεκτά, რჩეული ნაშრომები, 125-143. თბილისი.
19. Ониани А. и Санджевеладзе З., 1971, „Против извращения вопросов грузинской топонимики“, Вестник отделения общественных наук АН СССР (Мацне), Сер. языкознания и литературоведения 3: 169-182.
20. გორდეზიანი რისმაგ., 985, წინაბერძნული და ქართველური, თბილისი.
21. გორდეზიანი რ., 2007, მედიტერანულ-ქართველური მიმართებები II, III. თბილისი.
22. მიქელაძე თ., 1974, ძიებანი კოლხეთისა და სამხრეთ-აღმოსავლეთი შავიზღვისპირეთის უძველესი მოსახლეობის ისტორიიდან, თბილისი.
23. ჩუხუა მ., 2018, ქართულ-ჩერქეზულ-აფხაზური ეტიმოლოგიური ლექსიკონი, თბილისი;
24. ვ. ბარდაველიძე, ქართველ ტომთა უძველესი რელიგიური წარმოდგენები და ტრადიციული გრაფიკული ხელოვნება (რუსულ ენაზე), თბილისი, 1957;
25. მიქელაძე, თ., ძიებანი კოლხეთისა და სამხრეთ-აღმოსავლეთ შავიზღვისპირეთის უძველესი მოსახლეობის ისტორიიდან. მეცნიერება, თბ. 1974.

Nargiz Akhvlediani

Shota Rustaveli state University, Batumi

E-mail: nargiz.akhvlediani@bsu.edu.ge**Lela Chotalishvili**

Iv.Javakhishvili Tbilisi State University

E-mail: lela.chotalishvili@tsu.ge**Nino Jorbenadze**

Iv.Javakhishvili Tbilisi State University, Arn.Chikobava Linguistic Institute

E-mail: ninoaka55@yahoo.com**Iamze Gagua**

Iv.Javakhishvili Tbilisi State University

E-mail: iamze.gagua@tsu.ge<https://doi.org/10.52340/lac.2024.32.03>**SJIF 2024: 8.268****Towards several aspects of the ancient Greek-Georgian linguistic-cultural relationship**

(Aya-Kolkheti, Kutaia/Kutaisi and the Cult of the Great Mother in the Georgian and Mediterranean World)

Abstract

The ancient toponyms and names related to the story of the Argonauts (including Aia-Kolkheti and Kutaia) show a relationship with the Georgian linguistic world, which should echo the results of a specific Mycenaean expedition that was actually carried out; the contacts that the Mycenaean world had with the Georgian world of the eastern Black Sea coast; and the realities that had to be connected with the supposed purpose of the Argonauts' expedition.

The cult of Georgian Nana is assumed in the Eneoloth period. Small statues of women, which are considered the iconography of fertility and life-protecting deities, are connected to the Caucasian earlier culture. Based on mythological data, Nana is the goddess of nature, life, fertility, light, and she is also considered the patroness of love.

It is not excluded that the name of the goddess Nana is related to stems with identical form (which is confirmed throughout the Caucasus), and whose meaning varies ("mother", "child", "grandmother"...), but common, the connecting root is unchanged - it is a meaningful feminine one.

The fact that a series of bronze objects found on the island of Samos (a statue of a female deity with a child sitting on a horse etc.), whose Caucasian origin theory was considered to be confirmed, has now been specifically linked to the Kolkhi environment (T. Mikeladze) is very noteworthy.

რეცენზენტი: პროფესორი ალენ ბერდიჩევსკი